

ha hozzáteszzük, hogy az északamerikai vörösbőrűek, a kiknek nyelvében hasonlólag nagyon sok a torokhang, éppen oly ünnepeles komoly arckifejezésűek. Nincs-e az olasz és francia nyelvek hangzóbőségének valami része abban a szembeötlő vídamságban, a mely e nemzetek könnyűvérű fiai és leányai arczaín tükröződik? Nem vitatjuk, hogy úgy van, nem tudnók bebizonyítani. De azt merjük állítani, hogy a dolog figyelmet érdemel már csak azért is, mivel vannak rá példák, hogy törzsek, a melyek vérelegyítés nélkül más nemzetiséget, már t. i. nyelvet váltottak, aránylag rövid idő alatt felvették az új nemzetiség arczjellegét is. Egyébaránt lássák, a kiknek effélékkel foglalkozni hivatásuk és mesterségük.

Dühring a nők felsőbb iskolázásáról.

Der Weg zur höheren Berufsbildung der Frauen, von Dr. E. Dühring
Berlin 1877.

A porosz közoktatásügyi miniszter, szerzőt, ki Németország philosoph gondolkodói közt tekintélyes helyet foglal el, mult szept. hó 7-én kelt rendeletével, a berlini egyetemen 14 évig folytatott magántanári állásától fölmentette. E fölmentés az egyetemi tanulók, berlini polgárok közt és Németország némely vidékén nagy izgalmat szült. A közoktatási miniszter jónak látta, a mozgalom lecsillapítására a Dühring-ügyet az egyetem philosophiai facultásával kidolgoztatni és egy 36 lapra terjedő füzetben kiadni. Ez a szokatlan eljárás is mutatja, hogy itt tekintélyes egyén forog szóban.

Ez ügy bővebb leírása egyáltalán nem tartozik ismertetésünk körébe. A kezünk alatt levő füzet kézzel foghatólag illusztrálja, hogy a porosz közoktatási miniszter, miért látta jónak, a különben kitűnő philosophia tanárt elbocsátani. Dühring ugyanis „A mechanika elvei kritikái története“ című műve új (második) kiadásában, Prof. Helmholtzot azzal vádolja, hogy az erély fennmaradása elve fölfedezése dicsőségét jogtalanul tulajdonítja magának, holott az Mayert illeti. Másfelől többi műveiben is, de különösen a kezünk alatt lévő füzetben, a legélesebben kikél a német egyetemi rendszer ellen, melynek gyöngéit, sőt néha csak az ő képzeletében élő hiányait, oly szenvedélyes hangon írja le, minőt a kollegatus és a közoktatási miniszter nem csak Poroszországban, hanem még másutt sem igen tört volna.

Ha arra a kérdésre akarunk felelni, hogy vajjon a nők, tanulás dolgában, a férfiakkal versenyezhetnek-e: határozottan nemmel kell felelnünk. E felelet azonban nem a női szellemi képességek, hanem a mai tudós iskolázás középkori lomtára rovasára esik. Az sem jöhet szóba — ugymond szerző — hogy vajjon a női test- és agyszerkezet a magasb tudományok terén teremtő-erőt fejthet-e

ki? Hogy mire alkalmas a női szellem, megmutatta azt egy Germain Zsófia, kinek a matematika terén való működése Lagrange és Gausz elismerését és tetszését kivívta; megmutatta Miss Martineau, a népszerű nemzetgazdaságtan írója, továbbá Mill Stuart neje, a nagy logikus és nemzetgazdász legjelesebb műveinek inspiratora. Nem a genie jöhet hát itt szóba, hanem az a gyakorlati ügyesség, a mi az orvost és tanítót azzá teszi, a mi.

Az orvosi téren eddig is működtek a nők, bár szorványosan. A nőknek ezután leendő rendszeres működését eléggé indokolja az a körülmény, hogy férfi orvos és beteg nő közt egész bizodalmas közeledés és meghitt közlékenység alig lehet, kölcsönös ingerlékenység nélkül. Itt áll Mefisto tanácsa, a mit az orvosnövendéknek, a nők gyógyítása titkáról mondott: „csak tudjon kissé szentet tenni, bundája alatt valamennyi.” Továbbá az a körülmény, hogy ma egy medikus produkálása s úgyszólván a piacra való kiállítása, tömérdék költségbe, illetőleg minden más tudományos szakpályára való elkészülésnél nagyobb összegbe kerül: szintén indokolja a nők orvosi szakszerű működését. Ha az orvosok fele a nőkből kerülne ki, az orvosi tanácsot és gyors segílyt sokkal olcsóbban kaphatná a társadalom. Egyfelől azért, mert a női munkásság mindig kevesebb költséggel jár, mint a férfié; másfelől, mert a női munkaerő előállítása szintén kevésbé költséges.

Az az ellenvetés, a mit a férfiak felhoznak, hogy a nők az orvosi tanfolyam tanulmányait se physikailag, se erkölcsileg, se szellemileg meg nem bírják, magától elesik, ha meggondoljuk, hogy a nők a legnehezebb erőfeszítésekkel járó munkákat, s a legveszélyesebb betegeknel, a legkitünőbb szolgálatokat bírják tenni. Hogy mi mindent kibírnak a nők, arról nem csak a kórházak igazgatói tanuszkodnak, hanem a társadalom története is hangosan beszél, midőn azt tanítja, hogy minél miveletlenebb valamely néptörzs, s minél hátrább állott valahol a közművelődés, annál több s annál sanyarubb munkát toltak a nőnem nyakára.

A tanítói működésre nézve szintén meg kell jegyeznünk, hogy úgy a közép- mint a felsőbb iskolázás körében, a nőknek saját nemökből kell a tanerőket előállítani. Az állam „philister-szerű” rendszabályaival (pl. azzal, hogy a felsőbb leányiskolákban csak házas tanítók működhetnek) gátot akar ugyan vetni a tanító és tanítványok közt fölmerülhető visszaéléseknek; ámde itt az a bukkenő, hogy éppen a legfinomabb természetű visszaéléseket törvénytelen szabályozni lehetetlen. Aztán igaz marad másfelől az is, hogy a nő annak a legjavát, mit tanulnia kell, mindig csak nőtől tanulhatja, mert az elfogulatlan közlés és a tanulók kedélyére való természet-szerű hatás, csak egynemű egyének közt található.

A férfiak e téren is kiváltságokat teremtettek magoknak, s azokra támaszkodva, szentül hiszik, hogy a nők csak másod- vagy helyesben harmadrangu tanítók. És hogy továbbra is azok ma-

radjanak, a képzőintézetek csekély számával és a haszontalan mellékantárgyak lenyomó ballasztjával akarják magoknak az elsőseget biztosítani, és a nőket alant tartani. Itt is, mint az orvosi szakpályát megelőzőleg, az ó-klassikai stadiumok megrozsdásodott vámsorompói állják a nők haladásának útját. A nőknek más berendezésű iskolák kellene mint a minők a maiak, melyek ma az egykor élő antik literatúrának csak üres álarczával dicsekesznek, s melyeket csak a mesterséges államkényszer bír az örök enyészettől megmenteni.

A mai gymnasiumok és realiskolák helyett felállítandó nőnevelő intézeteket nevezzük el *felsőbb tanfolyamoknak* (Höhere Vorschulen), melyeket a mai nőiskolákkal, lyceumokkal, (minő például a berlini) összehasonlítani, összehazavarni nem szabad. Ezek az intézetek a valódi oktatás és a gondolatban feldolgozott ismeretek kölcsönös közlése műhelyei. Az önmunkásságra serkentés, a nyomtatott vezérfonalakból való magántanulás, e magántanulás jóakaró támogatása, a már elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazása, a lelketlen füzetolvasás helyett önmunkásságra serkentő előadások ezek az említett felsőbb tanfolyam fővonásai, ismeretterjesztő jegyei. Fődolog azonban, hogy az összes tanításra és tanítás vezetésre, kivétel nélkül nőket alkalmazzanak.

Valamint jó ügyvédé ügyvéd oldala mellett és az ügyvédi teendők gyakorlásával lehet valaki, szintugy az orvosi működést is a köznapi élet idevágó működésével lehet legjobban megtanulni. Az elméleti tanulmányokba és a prakszis elemeibe bevezető magánegyletek leginkább háttérbe szoríthatnák a kiváltságolt államintézeteket s leghatályosabban biztosíthatnák a nőnem érdekében az ipar-szabadságot.

A nők számára berendezett felsőbb tanfolyamok, nem csak az orvosi és tanítói, hanem egyszersmind a műgyetemi szakokra is előkészítőnek. Ez intézetek tantárgyainak a nyelvek legfennebb *egy huszad* részét tennék. A tanulók első renden megtanulnának anyanyelvükön jól olvasni, írni és beszélni. Az idegen modern nyelveket (franciát, angolt) nagyon kevés grammatikával, de annál több közvetlen gyakorlattal tanulnák. A matematikából azt a kis részt kellene tanulniok, a mi a gondolkodást és ítéletet fejleszti. A többjét, mint speculativ Saharát, mellőznék. A természettudományok racionálisabb része, mely első renden az anyag őtulajdonságait és az anyagi részek mozgása törvényeit tárgyalja, bár határozottan hatályosabb művelő eszköz, mint a nyelvgyakorlatok; de azért eme hatást sem lehet vezéreszmévé, annyival kevésbé főczéllá tenni. E tekintetben legyen az irányadó, hogy csak az az érdekes és szükséges ez intézetekben, a mi az életben közvetve vagy közvetlen hasznos.

Ily fajta berendezésű intézetekkel, a mondottakon kívül még azt is elérjük, hogy a mai iskolázás tananyaga $\frac{11}{12}$ -ed részét, mint

hasznavehetetlen lomot kidobván, helyére $\frac{19}{20}$ -ad részben hasznos és szép dolog ismét s $\frac{1}{20}$ -ad rész alapos nyelviskolázást teszünk, mely a szellemet rendkívüli rugalmassággal ruházza fel. Ezzel egyszersmind a tanulók feladata és a tanítók működése is szerfelett megkönnyül. A tanulók a dolgok és az emberek felől elég korán tájékozva, s egyszersmind előkészítve lesznek a magasabb gyakorlati szakpályákra pl. az orvosi és tanítói szakra. Azonban e tanfolyam feltételezi, hogy az orvosi tanfolyamból a kasztszerű és mystikus fátyolt szövő lomstudiumok kidobtatván, csakis olyanok hagyasanak meg, mint az egészséges és beteg test élettana, a boncztan, továbbá a közvetlen tapasztalatra támaszkodó kórtan és gyógyszer-tan. Ezekkel aztán a növendékek vajmi rövid időn, (pár év alatt) tisztába jöhetnek.

A mű utolsó fejezetét, mely szerzőnek a berlini nő-lyceum igazgatójával Miss Archerszel folytatott versengését tárgyalja, mint tárgyunkra nem tartozót, mellőzzük. Ezt tehát tekintetbe se véve, magára a műre következő pár megjegyzést teszünk.

Szerző abban az illúzióban él, hogy a közép és felsőbb oktatás minden rendű s historaiilag fejlett intézeteit egy csapással tönkre lehet tenni s helyöket egy sereg felsőbb elemi iskolával (Höhere Vorschule) ki lehet pótolni. S mindezt csupán csak a nők természetéhez való alkalmazkodásért kívánja a társadalomtól. Ha a társadalmak és államok ezt a nagy áldozatot meghoznák is, mi következne ebből? Dühring szerint az, hogy a felsőbb oktatás körében és az orvosi szakpályákon (sőt a műegyetemi szakban is) a nők a férfakkal egyenlő számban működnének és versenyeznének. És ez az egész művön átvonuló másik nagy illúzió.

Készséggel elismerjük, hogy a nők az elemi oktatásra és az orvosi működés némely fajaira nagyon is alkalmasok, sőt természeti tulajdonságaiknál fogva sok tekintetben alkalmasabbak, mint a férfiak. E tekintetben jó szívvvel megengedjük, sőt óhajtva óhajtjuk, hogy minden leendő anya tudjon annyit az élettani egészségtan és neveléstanból, mennyit majd gyermekeinek testi és lelki épségben leendő fentartása, illetőleg nevelése megkíván. Azonban a felsőbb oktatás és a magasabb szakpályák útjain, a nők a férfakkal, organikus és szellemi különbségeik miatt soha sem fognak haladhatni.

A két fél közti verseny azért nem jöhet itt komolyan szóba, mert a férfi és a nő testi szervezete öszsze nem mérhető mennyiségek, mert a gyakori változásoknak alávetett női organizmus, a magasabb studiumokkal járó erőfeszítéseket nagy romlás nélkül nem bírhatja meg. A magasabb tanulmányok követelte túlszigázás, a nőnél az anyává lehetést rontja meg, mint ezt az Egyesült-Államok kitűnő orvosai és physiologjai (Clarke, Mitchell, Allen stb) statistikai adatokkal kimutatták. Sőt ha eljöhete is majd az az idő, hogy a nők az ő testi és szellemi szervezetökre irt különbségeket kiirthatnák, akkor sem lehetnének a férfiak versenytársai, hanem oly

felemás lények, mint a nem nélküli rovarok (vagy mint Gasparin A. mondá: „ce qqelue chose de monstrueux, cet être repugnant, qui déjà paraît à notre horizon“) melyeknek a társadalomban csak alárendelt szerepük le het.

Felméri Lajos.

**Az erdélyi muzeum gyűjteményei számára f. év július,
augusztus és szeptember hónapjaiban beérkezett
adományok:**

I. Könyvek és kéziratok: Rác Gyulától 3 ered. oklevél XVII. száz. — Br. Kemény Kálmántól egy 1575-ki oklevél fényképe. — A bajor kir. tud. akademiától, Sitzungsberichte 1877, 2 Heft. — A tud. akademiától, kiadásaiából 30 köt. és 43 füz. — Budapesti statisztikai hivatalából, közleményei XIII. XIV. szám Budapest 1877. — A képviselőház kiadó hivatalától, országgyűlés nyomtatványai (egy szállítmány) — A szilágymegyei tanítói-testülettől évkönyve I. k. 1873—6 ra, M.-Vásárhely 1877. — A sárospataki főiskolától, Programm 187°/₇. Sárospatak, 1877. — Kőváry Lászlótól a biztosítás multja és jelene II. évf. I. füz. Budapest, 1877. — Varga Jánostól a babonák könyve. Arad, 1877. — Imre Sandor m.-vásárhelyi nyomdájától 2, Gött brassói nyomdájától 3 nyomtatvány. — Michaelis Ferencz szebeni nyomdájától, Kalender des siebenb. Volksfreundes 1878. Hermanstadt, 1877.

II. Régiségek és érmek: Torma Károly es.-kereszturi ásatásai eredményei és néhány őskori darab. — Rác Gyulától feles számú őskori darab Kuduról. — Özv. Gálfalvi Imrénétől Harezón talált egy ezüstpénz és 1 arany ékszertöredék. — Schütz János örökösaitől az 1848-ki 16-ik honvéd-zászlóalj zászlószalaga.

Hibaigazítás. Mult (1877-dik 10-dik) számunk 164 lapján tollhibából a 3 és 4 sor helytelen adatot közöl, a melyet így kérünk kiigazítani: A leydai könyvtárban Scaliger József neve alatt álló kéziratgyűjteményben **Rieti**-nek egy olasz nyelven sat.